lesz ez – mind Kínára, mind a nemzetközi világra. Ha tekintetbe vesszük a globális és a helyi történéseket, inkább a siker ellenében fogadnánk; az alkalmankénti visszaesések ellenére is világosan kirajzolódik a hosszú távú irányvonal, mely a fokozottabb társadalmi részvételt célozza meg a politikai életben. A kínai kormány azonban számos területen mutatott fel váratlan sikereket az utóbbi évtizedekben, úgyhogy itt is okozhat meglepetéseket. Ha ez így történik – ha továbbra is tud maradi politikai nézeteire építeni otthon, és a tekintélyuralmi elvet képviselni a külföld felé –, ezt Kína és a világ is megszenvedi, és nem marad más hátra, mint várni a kínai önazonosság új, a jelen korszakkal jobban összeegyeztethető meghatározására.

(Foreign Affairs)

Tobie Meyer-Fong

Egy rejtőzködő élet titkolózó tényei

Phyllis Birnbaum Mandzsu hercegnő, japán kém – Kavasima Josiko, a saját hadsereget irányító transznemű kém című könyvének bemutatása (Columbia University Press, 2015, 272 oldal)

Csábító és egzotikus kém volt – kortársai közül többen a keleti Mata Hariként emlegették. Mások a „kelet Jeanne D'Arcja"-ként aposztrofálták, utalva hazafias hősnői szerepére. Kína utolsó uralkodóihoz fűződő családi kapcsolatai miatt csodálói hercegnőnek nevezték. Ajszin Dzsioró Hszianju néven született, egy arisztokrata mandzsu család tizennegyedik lányaként, sok-sok évvel az utolsó kínai uralkodó dinasztia, a Csing bukása előtt. Egy japán kalandornak adták, aki a mandzsu restauráció megszállottja volt, és már kora gyerekkorától Japánban nevelte. Neve ekkor Kavasima Josiko lett, a háború előtti japán média kedvence volt. Férfiruhában tett bohóckodásai, kapcsolata befolyásos és gazdag szeretőkkel, drámai, közönség előtt tett megnyilvánulásai, pletykák arról, hogy (Dzsin parancsnok álnéven) részt vett a mandzsúriai hadműveletekben és arisztokrata öröksége mind hozzájárult hírnevéhez és hírhedtségéhez az 1930-as évek Sanghajában, Tokiójában, Harbinában (Mandzsúria) és azon túl. Már életében írtak róla könyvet és számtalan cikket is, később készült róla film, regény és életrajz is, amelyeket több nyelvre is lefordítottak. A Kínai Köztársaság kormánya 1948-ban árulásért kivégeztette, de személye még mindig érdeklődés, nosztalgia, gúny, sajnálkozás vagy ellentmondásos megítélés tárgya, látszólag a véleményt alkotó származástól függően.

Bár Nyugaton viszonylag ismeretlen – kivéve Bernardo Bertolucci 1987-es „Az utolsó császár" című filmjében Keleti Ékkő Maggie Han által megformált, lábujjszopogató, kemény beszédű, császári rokon karakterét – Kínában hírhedt árulóként ismerik, Japánban egyesek számára rokonszenves háborús emlék. A II. világháború végének 70. évfordulója táján ellentmondásos képe feszültséget tükröz a két ország közötti történelmi emlékezetben, és sokat felfed a jelenlegi régiós politikai konfliktusról is. A szabadosan élő, politikailag hitelt vesztett Josiko épp az ellentétét tesztesíti meg a japán atrocitások erkölcsös női áldozatainak, akik az 1930-as, 40-es évekbeli kínai ellenállás irodalmából oly ismerősek, és akikről a hazafias programok manapság is folyamatosan közvetítenek. Ebből a szempontból, a han kínai emberek számára tökéletesen megfelelő a *Hanjian*, azaz áruló szerepére – pontosan az a sötét történelmi karakter, akihez képest a nemzeti erény ma is meghatározható. Ezzel szemben a japán háborús regények és propagandatermékek olvasói, a háború utáni filmek nézői, könyvek és emlékoldalak címzettjei úgy könyvelik őt el, mint a nemi megkülönböztetés (majdnem japán) áldozata, olyanokban keltve szánalmat, akik (ártatlanul és kollektíve) szenvedtek azokban a viharos időkben. Így izgalmas esettanulmányt kínál a nemek közötti átmenet, szexualitás, népszerűség és nemzettudat témájában, a II. világháborútól napjainkig.

Phyllis Birnbaum kíméletlenül őszinte új életrajza azt ígéri, hogy megmutatja Josiko Kavasima igaz történetet, azét a „transznemű kémét, aki saját hadseregét irányította". Birnbaum azt kérdezi, hogy ki (és talán még inkább: mi) volt egyáltalán Josiko - makacsul kutatva egy rejtőzködő élet titkos tényei után. A regény középpontjában az alábbi kategóriák és címkék állnak: Josiko kínai volt, vagy japán? Transznemű, vagy csak kedvelte a férfiruhákat? Leszbikus vagy heteroszexuális? Ügynök vagy áldozat? Zseniális kém vagy szánalmas szenvedélybeteg? Ám a történet középpontjában szereplő hölgyet nem könnyű egyszerűen beskatulyázni. Nemzetiségének és nemi identitásának kérdése ellenáll a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján már készre csiszolt válaszoknak. Josiko a maga korában szenzáció volt, egy jelenség, egy képzet. Saját szavai és tettei kitérőek, túlzóak, félrevezetők. Életrajzírója egy ködbe vesző hírességről próbál igazságot írni, tényeket közölni, de ehhez kénytelen propagandát és durván önös érdekből cselekvő informátorokat forrásként használni, ideértve közéjük magát Josikót is. Őt egzotikusként vagy éppenséggel szelíd nőként bemutató újságírókat, ambivalens és haragtartó rokonokat, és volt szeretőket szólaltat meg. Az eredmény egy egyenetlen beszámoló, tele erőltetett hasonlatokkal és nem bizonyított közbevetésekkel, amelyek egyszerre idegesítően képlékenyek és túlzóan spekulatívak. Végül, az olvasó ott marad az író megoldatlan kérdéseivel – és azzal a gyötrő érzéssel, hogy ezt a potenciálisan lenyűgöző történetet más szemszögből, más kérdésekkel, sokkal jobban is meg lehetett volna írni.

Birnbaum a kémhercegnő kivégzésével kezdi 1948-ban, azon morfondírozva, hogy az azon a napon lelőtt nő valóban Josiko volt-e, vagy egy másik szerencsétlen. Végigvesz egy sor bizonyítékot, beleértve azt a pletykát is, hogy életrajzának rejtőzködő hőse „egy távoli vidéken kezdett titkos, új életet" vagy „nemrég fára mászni látták" a kínai Csangcsunban. Itt és máshol is Birnbaum azt az érzést kelti, hogy az igazság kiderítése érdekében minden követ megmozgatott, minden még élő tanút kikérdezett, minden megalapozatlan állítást megvizsgált. Végig megkapóan őszintén vall forrásainak hiányosságairól, nyíltan mérlegeli korlátaikat és elismeri elfogultságukat. Ugyanakkor, beszámolója ezeknek az elismerten hézagos forrásoknak bizonytalan alapzatára épít. Az olyan kifejezések, mint „valószínűleg többékevésbé pontos", „talán így történt", „egyes bizonyítékok arra utalnak" és „amennyiben tényleg" kétségessé tesz egy olyan beszámolót, mely regényeken, filmen, elhagyott szeretők, frusztrált partnerek és felbosszantott rokonok visszaemlékezésein alapszik egy olyan életrajzi hős esetében, aki maga könnyedén esik narcisztikus túlzásokba. Valójában az effajta kifejezések megkérdőjelezhetnék egy ilyen rejtőzködő személyiségről szóló bármely hagyományos életrajz hitelességét.

Birnbaum a pekingi mandzsu arisztokrata családba születésétől kezdve követi Josiko életét, a lusunbeli japán koncessziós területen töltött korai gyerekkorán át, kiskamaszkorát Kavasima Naniva japán kalandor macumotói otthonában. Élete korai szakaszának bemutatása során az írónő nagyban támaszkodik Muramacu Shófú *Szépség férfiruhában* című, az 1930-as években, Josiko akkori szeretője, a japán katona, Tanaka Riúkicsi javaslatára megírt könyvére. Muramacu könyve arra célozgat, hogy a főhőst, Josiko hasonmását, örökbefogadó apja megerőszakolta. Birnbaum szerint az információ fő forrása ez a könyv, amit tényként is kezeltek, és ami meghatározó elemként jelenik meg a Josiko életét bemutató legutóbbi munkákban. Birnbaum több versengő álláspontot is közöl, Naniva partizánjaiét, akik szerint lehetetlen, hogy Naniva megerőszakolta volna örökbefogadott lányát, Josiko rokonaiét, akiknek meggyőződése, hogy megtette; Muramacu Shófú tiszteletlen unokájáét, aki szerint nagyapja az igaz történetet írta meg, amit közvetlenül Josikótól hallott.

1925-ben Josiko levágatta a haját, férfiruhát vett és férfi módon kezdett beszélni. Ezzel a japán média is foglalkozott, mint izgalmas, érdeklődésre számot tartó esemény. Birnbaum nem kérdez rá a miértre, még akkor sem, mikor bőségesen idéz az akkori cikkekből, és

Josiko saját döntéséről kiadott sajtóközleményéből. Ehelyett rögzíti, hogy Josiko feltehetőleg transznemű volt, vagy azokat a „biológiai és jogi döntéseket hozta meg", melyeket, ha a 21. században élne, megtehetne. Ezután kikéri Josiko különböző, jelenleg Japánban élő rokonai és kapcsolatai véleményét az öltözködéséről. A beszámolót Josiko Kínába való visszatérésétől folytatja, házasságával egy japán katonai vezetők pártfogása alatt álló mongol katonai vezetővel, majd válásával és sanghaji táncos lokálokban folytatott kicsapongó életével. Ezután ír ópium- és fájdalomcsillapító-függéséről, egy sor kellemetlen és befolyásos emberrel, elsősorban japán katonatisztekkel folytatott szerelmi viszonyáról és a pletykákról, hogy részt vett a mandzsúriai és észak-kínai japán katonai akciókban. Az életrajzot némileg erőltetett összehasonlítások szakítják meg olyan személyekkel, akik mindegyike személyesen ismerte Josikót, és akik az író véleménye szerint megtanították valamire. Ezek között van Szada Hiro – a jó japán feleség, akit egy mandzsu herceghez adtak hozzá; a (Li Hszianglanként is ismert) Yamagucsi Josiko, a japán színésznő, aki kínai énekesnőnek adta ki magát; Szaszakava Rióicsi – Josiko szeretője és patrónusa – egy háborús bűnös, akinek a háborút követően sikerült tisztáznia magát. Egy meglehetősen anakronisztikus fordulattal, Birnbaum ezeket az embereket ajánlja Josikónak, mint alternatív életmintákat, azzal, hogy őket követve boldogabb élete lehetett volna. Ezek az emberek, akik mint Josiko, megtapasztalták a zűrzavaros időket és ellentmondásos személyiségeket, Josikóval ellentétben nem értek szomorú véget. A róluk szóló részek azonban, sajnálatos módon, csak sorkitöltésnek tűnnek.

A mandzsu hercegnő, japán kém akkor a legmegkapóbb, mikor az író hallgat. A fényképek megmutatják Josiko több személyiségét is: mandzsu ruhába öltözött gyerekként, japán hölgyként, kínai úrként és egyenruhában katonatisztként, kezét egy boton téve keresztbe. Az *Aszahi Simbunból* és a *The New York Timesből* az 1920-as és 30-as évekből származó kivonatok megörökítik az akkori kor és hely valóságshow sztárjával kapcsolatos korabeli megszállottságot. Josiko különc volt, egy provokatív látványosság. Takarazuka képzeletét élte meg, egyfajta cross-dressing előadást, melyben a nők férfi és női szerepeket is játszanak, még akkor is, mikor egy 1931-es beszámoló szerint egyesítette magában a groteszket és az erotikát, a két világháború közötti korszak tömegkultúrájának két meghatározó fogalmát. Egy másik hivatkozás Sanghaji „modern lányként" írja le, titokzatos asszonynak, stílusikonnak, „furcsa viselkedésű" embernek és „fényűző életvitelűnek".

Tükrözte a két világháború közötti nemi mániákat, ugyanakkor még életében megtestesített egy bizonyos japán katonai fantáziát a mandzsu öntudatról és rasszokon átívelő testvériségről, mivel az ázsiai kontinensen azok az álmok nemi erőszakkal, pusztítással, embertelen atrocitásokkal jártak. A könyv egy kicsit ferde tükre az adott kor illúzióinak, szenvedélyének és mocskosságának, mind a kortársak, mind a mai olvasók máshogy látják.

(Los Angeles Review of Books)

Joshua Hammer

Szemtanúként Nigéria szörnyű háborújáról

Mike Smith: Boko Haram - Szemtanúként Nigéria szörnyű háborújáról (Boko Haram: Inside Nigeria's Unholy War) című könyvének bemutatása (I. B. Tauris, 2015, 256 oldal)

Kora májusban, a forró, aszályos időszak utolsó napjaiban Yolába repültem, mely a kelet-nigériai Adamawa tagállam székhelye és látszólag biztos menedék a Boko Haram felkelői ellen. Az elmúlt év folyamán a radikális iszlám harcosok hatalmas területeket hódítottak meg Nigéria három északkeleti tagállamában, s mindezt ezrek megölése, sok fiatal besorozása, valamint fiatal nők s lányok elrablása és megerőszakolása kísérte. A nigériai hadsereg azonban – a felkelőktől elszenvedett vereségsorozat után – elkezdte